УДК 94:325.1:327(4)
DOI https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2026.3.32

Микуло Дмитро Михайлович
аспірант
Державної установи «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»
вул. Леонтовича, 5, Київ, Україна
orcid.org/0009-0002-6571-3004

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ В УМОВАХ КРИЗ 2015–2021 РР.

Актуальність проблеми. *Міграційна криза 2015 р. стала одним із ключових викликів для Європейського Союзу та загострила суперечності між наднаціональними механізмами ухвалення рішень і прагненням держав-членів зберігати контроль над міграційною політикою. Особливо виразно ці суперечності проявилися у позиції країн Вишеградської групи щодо обов'язкової релокації шукачів притулку. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю простежити, як початковий спротив Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини рішенням ЄС трансформувався у ширший підхід до європейської солідарності та управління міграційними потоками.*

Мета дослідження *– проаналізувати причини, форми та наслідки трансформації міграційної політики країн Вишеградської групи в умовах міграційної кризи 2015 р. та подальших кризових явищ у 2015–2021 рр., а також простежити перехід від заперечення обов'язкової релокації до підтримки моделі зовнішнього стримування міграції.*

Методи дослідження. *Методологія ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності та системності. Застосовано аналітичний, проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, історико-правовий та порівняльно-політичний методи, що дали змогу простежити еволюцію позицій країн В4, зіставити їхні підходи та проаналізувати взаємозв'язок між національними рішеннями й загальноєвропейськими механізмами міграційної політики.*

Результати дослідження. *Встановлено, що опір країн В4 міграційній політиці ЄС був зумовлений поєднанням безпекових, політичних і сувереністських чинників. Спільним для країн групи стало неприйняття обов'язкової релокації як форми наднаціонального примусу, водночас їхні моделі поведінки відрізнялися ступенем радикальності, політичним стилем і практичними формами реалізації. Наукова новизна полягає у розгляді позиції Вишеградської групи не лише як ситуативної реакції на рішення ЄС про релокацію, а як альтернативного бачення європейської солідарності. Показано, що вишеградський підхід поступово трансформувався у формулу «внеску без прийому», яка передбачала підтримку захисту зовнішніх кордонів, політики повернення, співпраці з третіми країнами та обмеження внутрішнього перерозподілу мігрантів. Ця логіка частково вплинула на зміну акцентів у міграційній політиці ЄС у напрямі зовнішнього стримування міграційних потоків.*

Ключові слова: *міграційна криза, Європейський Союз, Вишеградська група, релокація біженців, солідарність, суверенітет.*

Вступ. Міграційна криза 2015 р. стала одним із найгостріших викликів для Європейського Союзу. Вона виявила обмеженість чинної системи реагування на масове переміщення населення, а також загострила суперечності між державами-членами щодо принципів спільної міграційної політики. Рішення Ради ЄС про тимчасову релокацію шукачів притулку з Греції та Італії викликали спротив країн Вишеградської групи, які поставили під сумнів ідею обов'язкового внутрішнього розподілу відповідальності [1, 7, 8]. Актуальність теми посилюється тим, що цей опір не обмежився ситуативним запереченням релокаційних механізмів, а став частиною ширшої дискусії про співвідношення європейської солідарності, національного суверенітету

© Микуло Д. М., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

та відповідальності держав-членів у сфері міграції. У подальшому вишеградський підхід дедалі більше зміщував акцент із внутрішнього перерозподілу шукачів притулку на захист зовнішніх кордонів, політику повернення, співпрацю з третіми країнами та зовнішнє стримування міграційних потоків.

Проблематика міграційної кризи 2015 р. та її наслідків для ЄС широко представлена у сучасній зарубіжній літературі. Дослідники аналізують загальноєвропейський вимір кризи, інституційні рішення ЄС, кризу системи притулку, національні моделі реагування та гуманітарний вимір управління міграцією [1, 26, 10, 22, 25]. Ці праці дають змогу розглядати події 2015 р. не лише як короткострокову гуманітарну надзвичайну ситуацію, а як етап переосмислення механізмів спільної європейської міграційної політики та принципів розподілу відповідальності між державами-членами.

Особливе значення для цього дослідження мають праці, присвячені країнам Вишеградської групи. Г. Бауерова, Б. Надь, М. Кось та А. Севіль розглядають В4 як регіонального політичного актора, здатного впливати на порядок денний ЄС у сфері міграції [4, 17, 20]. Їхні дослідження дають можливість простежити не лише спільні риси позиції Вишеградської групи, а й механізми її політичної координації у відповідь на пропозиції інституцій ЄС. Водночас важливим є врахування внутрішньої неоднорідності В4. Звіт Hungarian Europe Society дає змогу простежити відмінності між Угорщиною, Польщею, Чехією та Словаччиною, а праця П. Ціхоцького і П. Ябковського пояснює суспільне підґрунтя сек'юритизації міграції у країнах В4 [6, 27]. Це дозволяє уникнути спрощеного трактування Вишеградської групи як цілком однорідного політичного блоку та врахувати відмінності у ступені радикальності, політичній риториці й практичних формах реалізації міграційної політики окремих держав.

Джерельну основу статті становлять акти ЄС про релокацію, документи Європейської Комісії, Ради ЄС, Суду ЄС, заяви Вишеградської групи, статистика Eurostat, матеріали EASO, Frontex, УВКБ ООН, а також документи щодо польсько-білоруської прикордонної кризи 2021 р. [2, 15, 16, 3, 23, 12, 13, 14, 19, 21, 11]. Поєднання нормативно-правових документів, політичних заяв, статистичних матеріалів і аналітичних праць дає змогу простежити як офіційний рівень формування міграційної політики, так і практичну реалізацію окремих підходів упродовж 2015–2021 рр.

Попри значний обсяг наукової літератури, недостатньо з'ясованим залишається питання, як спротив В4 обов'язковій релокації трансформувався у модель «альтернативної солідарності» та яким чином ця модель співвідносилася із загальною еволюцією міграційної політики ЄС. Окремого уточнення потребує й питання внутрішньої неоднорідності Вишеградської групи, оскільки спільне неприйняття обов'язкової релокації не означало тотожності національних підходів. Саме тому доцільно розглядати політику В4 не як незмінну сукупність антиміграційних позицій, а як процес трансформації, що відбувався під впливом міграційної кризи 2015 р., подальших інституційних і правових конфліктів у ЄС та нових безпекових викликів до 2021 р.

Мета та завдання. Метою статті є з'ясування причин, змісту та форм опору країн Вишеградської групи міграційній політиці ЄС в умовах кризи 2015 р., визначення спільних і відмінних рис у позиціях Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, а також простеження трансформації вишеградського підходу від заперечення обов'язкових квот до підтримки моделі зовнішнього стримування міграції. Для досягнення поставленої мети необхідно охарактеризувати контекст міграційної кризи 2015 р.; визначити основні безпекові, політичні та суверенністські чинники опору В4; проаналізувати ключові події, пов'язані з релокаційними рішеннями ЄС та їх правовим оскарженням; зіставити позиції окремих країн Вишеградської групи; простежити формування концепції «гнучкої» або «альтернативної» солідарності та визначити наслідки цього підходу для подальшої дискусії щодо міграційної політики ЄС.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять принципи історизму, об'єктивності та системності. Проблемно-хронологічний метод застосовано для послідовного простеження еволюції міграційної політики країн Вишеградської групи від кризи 2015 р. до польсько-білоруської прикордонної кризи 2021 р. Історико-порівняльний метод використано для

зіставлення позицій Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, виявлення їхніх спільних рис і національних відмінностей. Історико-правовий метод дав змогу проаналізувати рішення Ради ЄС щодо релокації, судові спори та правові наслідки невиконання державами окремих зобов'язань. Порівняльно-політичний метод застосовано для співвіднесення національних підходів країн В4 із загальноєвропейською логікою управління міграцією. Аналітичний метод використано під час опрацювання політичних заяв, документів інституцій ЄС, статистичних матеріалів та наукової літератури. Сукупність цих методів дає можливість розглядати трансформацію вишеградського підходу одночасно в історичному, політичному та правовому вимірах.

Результати дослідження. Масштаб міграційної кризи 2015 р. був безпрецедентним. За даними УВКБ ООН, упродовж 2015 р. морським шляхом до Європи прибули 1 000 573 особи, а 3 735 людей загинули або зникли безвісти в Середземному морі [21]. За даними Eurostat, у 2015 р. в державах ЄС було зареєстровано 1 255 640 перших заявників на міжнародний захист, що більш ніж удвічі перевищило показник попереднього року. Найбільшими групами були громадяни Сирії, Афганістану та Іраку, а найбільше заяв прийняли Німеччина, Угорщина і Швеція [3]. Статистика Frontex дає змогу простежити й географію міграційних потоків: у 2015 р. на зовнішніх кордонах ЄС було зафіксовано понад 1,82 млн випадків незаконного перетину кордону, що приблизно у шість разів перевищувало показник 2014 р. При цьому на Східносередземноморському маршруті було зафіксовано 885 386 випадків незаконного перетину кордону, причому переважна більшість припадала на прибуття до грецьких островів Егейського моря, а на Західнобалканському маршруті – 764 038 випадків [23, p. 16]. Ці показники не слід автоматично ототожнювати з кількістю окремих осіб, оскільки одна людина могла бути зафіксована під час кількох перетинів різних ділянок кордону, однак вони показують масштаб навантаження на прикордонну систему ЄС. Після завершення будівництва угорського загородження на кордоні із Сербією та посилення контролю у вересні 2015 р. частина потоку перемістилася на хорватсько-сербський напрямок [23, p. 19].

Криза не завершилася разом із піком переміщень восени 2015 р. У 2016 р. в країнах ЄС та асоційованих державах було подано майже 1,3 млн заяв про міжнародний захист, тобто лише на 7% менше, ніж у 2015 р. [2, p. 6–7]. Перед Європейським Союзом постало не тільки завдання оперативно контролювати потоки на зовнішніх кордонах, а й необхідність забезпечити реєстрацію, розгляд заяв, розміщення шукачів притулку, їх подальшу інтеграцію або повернення. Саме поєднання прикордонної, гуманітарної, правової та політичної складових перетворило переміщення населення на системний виклик для ЄС. У 2015–2016 рр. міграція стала центральним предметом політичного й медійного дискурсу в багатьох країнах Європи [26, p. 13–15]. Водночас масові переміщення через Середземне море супроводжувалися загибеллю тисяч людей, що поставило питання не тільки про ефективність контролю кордонів, а й про співвідношення міграційного управління, безпеки та гуманітарних зобов'язань європейських держав [25, p. 1–6].

Першою системною відповіддю ЄС стала «Європейська програма з питань міграції», оприлюднена Європейською Комісією у травні 2015 р. Документ поєднав невідкладні антикризові заходи з довгостроковою перебудовою системи управління міграцією, зокрема у сферах порятунку на морі, боротьби з контрабандистами, релокації, переселення, повернення та співпраці з країнами походження і транзиту [1, p. 3–5]. Уже на цьому етапі простежувалися дві паралельні логіки, які надалі визначали європейську дискусію. Перша передбачала внутрішній розподіл відповідальності між державами-членами, насамперед шляхом переміщення осіб із найбільш перевантажених Греції та Італії. Друга була спрямована на зменшення самого міграційного тиску через управління зовнішніми кордонами, повернення осіб, які не мали підстав для міжнародного захисту, боротьбу з контрабандою та співпрацю з третіми країнами [1, p. 7–10]. Різне розуміння співвідношення цих напрямів стало однією з головних причин конфлікту між Вишеградською групою та прихильниками обов'язкової релокації.

Важливим елементом практичної реалізації програми став так званий hotspot approach. Особи, які прибували морським шляхом до Італії та Греції, мали проходити реєстрацію, ідентифікацію та спрямовуватися до відповідної процедури залежно від їхнього правового статусу.

До роботи залучалися EASO, Frontex та інші агентства ЄС. У 2016 р. EASO направило 543 експерти до Греції та 177 до Італії, а також залучало перекладачів і культурних посередників [2, p. 79–81]. Отже, релокація була лише одним елементом ширшого механізму, який передбачав попередню реєстрацію, перевірку, визначення можливості міжнародного захисту, передачу справ державі призначення та подальший трансфер. Сам процес залежав від одночасної участі держав походження переміщення, держав призначення, Європейської Комісії, EASO, Frontex, УВКБ ООН та Міжнародної організації з міграції. Це ускладнювало його практичну реалізацію навіть без урахування політичної опозиції окремих держав-членів.

Подальші рішення Ради ЄС закріпили механізм внутрішнього розподілу відповідальності. Рішення (ЄС) 2015/1523 передбачало релокацію 40 тис. осіб із Греції та Італії, а Рішення (ЄС) 2015/1601 встановлювало додатковий механізм релокації 120 тис. осіб [7, p. 146–147; 8, p. 80–82]. Друге рішення було прийняте на підставі ст. 78(3) Договору про функціонування ЄС як тимчасовий надзвичайний захід і мало діяти до 26 вересня 2017 р. [8, p. 80–82, 92]. Для держави, яка приймала особу в межах механізму, передбачалася фінансова підтримка у розмірі 6 тис. євро за кожну релоковану особу [8, p. 91]. Таким чином, ЄС намагався створити не тільки нормативний обов'язок, а й фінансово та адміністративно забезпечений механізм його виконання. Саме Рішення 2015/1601 стало точкою політичної кристалізації опору В4.

Проблема полягала також у різному розумінні самого принципу солідарності. Б. Надь звертає увагу на те, що поняття солідарності, розподілу тягаря та розподілу відповідальності можуть означати різні форми взаємодії між державами. З одного боку, солідарність може передбачати виконання конкретних спільно встановлених зобов'язань кожним учасником. З іншого – вона може означати допомогу державі, яка перебуває під особливим тиском, у формі додаткового добровільного внеску [20, p. 3–5]. Саме ця концептуальна відмінність значною мірою відображала суть конфлікту. Для інституцій ЄС та держав, які підтримували релокацію, принцип солідарності передбачав справедливіший розподіл осіб, які потребували міжнародного захисту. Країни В4 наполягали, що солідарність не повинна автоматично означати обов'язок прийняти визначену на наднаціональному рівні кількість осіб, а держава має право самостійно обирати форму свого внеску.

Причини вишеградського опору були багаторівневими. Країни В4 трактували міграцію передусім як безпековий і політичний виклик, а обов'язкову релокацію пов'язували з питаннями національної компетенції, внутрішньої безпеки, інтеграції та контролю над кордонами [4, p. 99–103; 17, p. 95–103; 20, p. 2–5; 27, p. 17–21]. На формування суспільних і політичних реакцій впливав також відносно обмежений досвід імміграції до країн регіону, на що звертають увагу дослідники В4 [17, p. 98]. Г. Бауерова підкреслює, що криза дала Вишеградській групі можливість виступити як єдиний регіональний суб'єкт, але водночас виявила не повну однорідність її членів [4, p. 99–103]. До 2015 р. міграційна політика не була одним із центральних напрямів діяльності В4, однак криза створила питання, навколо якого держави групи змогли сформувати порівняно стійку спільну позицію. При цьому необхідно розрізняти В4 як регіональну платформу, що агрегувала спільні інтереси, та окремі держави, кожна з яких реалізовувала власну стратегію реагування [4, p. 100–102].

Політична позиція урядів мала суспільне підґрунтя, але між державами не існувало повної тотожності громадських настроїв. П. Ціхоцький і П. Ябковський показують, що єдність урядів В4 у питаннях міграції не означала автоматичного вирівнювання суспільних ставлень. Порівняння даних European Social Survey до і після 2015 р. засвідчило особливе значення безпекової орієнтації: після кризи респонденти, які надавали вищого значення безпеці, частіше демонстрували негативне ставлення до імміграції [6, p. 27–30, 37–44]. Показовою була зміна громадської думки в Польщі, де частка опитаних, які виступали проти прийому біженців із країн, охоплених воєнними діями, за наведеними авторами національними опитуваннями збільшилася з 21% у травні 2015 р. до 61% у квітні 2016 р. [6, p. 33–34]. Водночас автори застерігають від уявлення про повну конвергенцію В4, оскільки результати різних опитувань та національні вихідні умови суттєво відрізнялися. Це дає підстави розглядати антиміграційну координацію насамперед як політичну, а не як результат абсолютної однорідності суспільств.

М. Кось та А. Севіль визначили цю координацію як «політизований транснаціоналізм». На їхню думку, В4 прагнула не тільки заблокувати квотований розподіл мігрантів, а й захистити одну з ключових переваг європейської інтеграції для регіону – функціонування Шенгенського простору та свободу пересування [17, p. 95–98]. Такий підхід пояснює поєднання критики наднаціонального втручання з прагненням зберегти основні результати інтеграції. Для країн В4 повернення постійного внутрішнього прикордонного контролю означало б втрату важливої переваги членства в ЄС. Тому захист зовнішнього кордону розглядався ними не тільки як засіб обмеження міграції, а і як умова збереження свободи пересування всередині Шенгенського простору [17, p. 97–103]. Отже, опір В4 був спрямований не проти ЄС загалом, а проти конкретної моделі солідарності, за якої добровільний внесок держави замінювався обов'язковим внутрішнім перерозподілом.

Спільна позиція В4 була сформульована ще до ухвалення другого релокаційного рішення Ради ЄС. У Празькій заяві від 4 вересня 2015 р. прем'єр-міністри Чехії, Угорщини, Польщі та Словаччини наголошували на захисті зовнішніх кордонів ЄС, дотриманні Дублінського регламенту, боротьбі з контрабандою та підтримці країн транзиту. Водночас вони прямо заявили, що будь-яка пропозиція про обов'язкові та постійні квоти є неприйнятною [14]. Уже восени 2015 р. представники В4 пропонували альтернативну послідовність дій: спочатку контроль зовнішніх кордонів, реєстрація прибулих, співпраця з країнами походження і транзиту та припинення неконтрольованого переміщення, а вже після цього – дискусія про внутрішні механізми допомоги.

Голосування 22 вересня 2015 р. поглибило цей конфлікт. Чехія, Угорщина, Словаччина та Румунія проголосували проти Рішення 2015/1601, тоді як Польща підтримала його [15, p. 1]. Проте польська підтримка не означала повної згоди з логікою квот. У польській дискусії вже тоді наголошувалося, що автоматичний математичний алгоритм розподілу може створювати додатковий стимул для міграції, а релокація має розглядатися лише як частина комплекснішої відповіді [26, p. 222–223]. Тому голосування Польщі певний час порушило єдність В4 на інституційному рівні, але не ліквідувало загального скепсису щодо постійного обов'язкового механізму. Заява В4 від 23 вересня 2015 р. знову підкреслила необхідність ефективного контролю зовнішніх кордонів та комплексного підходу до міграції [13]. Декларація у Ла Валлетті 12 листопада 2015 р. закріпила акцент на співпраці з країнами походження і транзиту, внесках до фондів підтримки, боротьбі з причинами вимушеного переміщення та посиленні участі європейських агентств [28].

Особливе місце у вишеградському баченні посідав Західнобалканський маршрут. У звіті Hungarian Europe Society підкреслюється, що підтримка держав Західних Балкан дозволяла країнам В4 стверджувати, що вони не відмовляються від солідарності як такої, а реалізують її в іншій формі [27, p. 17–20]. Наприкінці 2015 р. В4 підтримувала посилення прикордонних можливостей держав регіону, а пізніше країни групи направляли поліцейських для допомоги у контролі кордону Північної Македонії з Грецією [27, p. 18–20]. Таким чином, ще до формального проголошення «гнучкої солідарності» фактично формувалася модель, за якою допомога переносилася з прийому шукачів притулку на захист маршрутів, кордонів та підтримку транзитних держав.

Цей підхід частково збігався з практичними заходами, які почав застосовувати сам Європейський Союз. 25 жовтня 2015 р. на зустрічі держав, розташованих уздовж Західнобалканського маршруту, було погоджено 17-пунктовий план дій. Він передбачав постійний обмін інформацією, збільшення місць тимчасового розміщення, реєстрацію прибулих із використанням біометричних даних, посилення повернень осіб, які не потребували міжнародного захисту, співпрацю з Frontex, розвиток реадмісії з третіми країнами та зміцнення управління кордонами [18]. Отже, вже восени 2015 р. загальноєвропейська політика поєднувала релокацію з тими інструментами, на яких особливо наполягала В4: реєстрацією, контролем руху, поверненням і співпрацею із зовнішніми партнерами.

Найжорсткішим виразником вишеградської лінії стала Угорщина. Її особливість полягала у безпосередньому зіткненні з масовим переміщенням Західнобалканським маршрутом.

За даними Frontex, 764 038 фіксацій незаконного перетину кордону на Західнобалканському маршруті у 2015 р. були зосереджені переважно на кордонах Угорщини та Хорватії із Сербією; після завершення угорського загородження на кордоні із Сербією у вересні основний потік швидко перемістився на хорватсько-сербську ділянку [23, p. 16, 19]. Угорщина в цьому сенсі відрізнялася від Польщі, Чехії та Словаччини, які переважно сприймали кризу через політичну дискусію та потенційні наслідки релокації. Для Будапешта питання мало також безпосередній прикордонний вимір.

Водночас перебування значної кількості людей на території Угорщини не означало, що вони розглядали її як кінцеву країну призначення. Звіт Hungarian Europe Society показує, що для багатьох шукачів притулку Угорщина залишалася транзитною державою на шляху до країн Західної Європи [27, p. 37–39]. Це створювало суперечність між формальними правилами Дублінської системи, за якими відповідальність за розгляд заяви значною мірою покладалася на державу першого в'їзду, та фактичними намірами значної частини мігрантів продовжувати рух у напрямку Німеччини чи інших західноєвропейських держав. Саме ця суперечність стала одним із аргументів угорської сторони на користь зміщення акценту від перерозподілу вже прибулих осіб до припинення неконтрольованого перетину зовнішнього кордону.

Угорський уряд зробив міграцію центральним елементом внутрішньополітичного дискурсу. У колективній монографії М. Барлаї та співавторів показано використання національних консультацій, інформаційних кампаній, білбордів та кампанії напередодні референдуму 2016 р. як інструментів формування антиміграційного порядку денного [26, p. 147–164]. Урядова риторика поєднувала питання імміграції з безпекою, культурною ідентичністю та критикою рішень Брюсселя. Паралельно було побудовано прикордонне загородження, змінено законодавство про притулок та посилено можливості відмови у доступі до процедури. Угорщина також включила Сербію до переліку безпечних третіх країн, що створювало правове підґрунтя для повернення частини осіб, які прибували з півдня [20, p. 13–14; 23, p. 51]. Б. Надь характеризує цей курс як сек'юритизацію, за якої прибулі дедалі частіше розглядалися через категорії ризику для суспільства, культури та безпеки [20, p. 13–14].

У питанні релокації Угорщина також зайняла найбільш послідовну конфронтаційну позицію. За розподілом, пов'язаним із Рішенням 2015/1601, на неї припадала квота у 1 294 особи [27, p. 18–20]. Угорський уряд не лише відмовився від її практичної реалізації, а й разом зі Словаччиною звернувся до Суду ЄС. Показово, що у програмі переселення з третіх країн від 20 липня 2015 р. Угорщина також не запропонувала жодного місця, тоді як Чехія заявила про 400, Польща – про 900, а Словаччина – про 100 місць [20, p. 8]. Це свідчить, що угорська позиція виходила за межі незгоди з конкретною технікою обов'язкової релокації та була частиною ширшої рестриктивної політики щодо прийому біженців.

Польська траєкторія була складнішою. До парламентських виборів 2015 р. уряд «Громадянської платформи» демонстрував готовність до компромісу, але вже тоді критикував автоматичний алгоритм розподілу як можливий чинник притягування нових потоків [26, p. 222–223]. Польська позиція на етапі голосування відрізнялася від позицій інших країн В4: Варшава підтримала Рішення 2015/1601, виходячи з необхідності уникнути політичної ізоляції та блокування спільного рішення. Водночас це рішення стало предметом гострої внутрішньополітичної дискусії. М. Кось та А. Севіль відзначають, що міграційна тема відіграла помітну роль у парламентській кампанії 2015 р., а «Право і справедливість» використовувало незадоволення частини виборців політикою попереднього уряду щодо квот [17, p. 98].

Після зміни влади польська позиція радикалізувалася. Особливий вплив на безпекове трактування міграції мали теракти в Парижі у листопаді 2015 р. та Брюсселі у березні 2016 р. У польському розділі «The Migrant Crisis» підкреслено, що урядовці дедалі частіше пов'язували прийом шукачів притулку з можливими терористичними ризиками, організованою злочинністю та проблемами інтеграції [26, p. 220–223]. У грудні 2015 р. Польща повідомила про готовність оперативно прийняти 100 осіб, однак фактичного переміщення цих осіб не відбулося, і надалі нових зобов'язань у рамках механізму Варшава не надавала [16, p. 1]. Отже, після зміни влади

Польща фактично перейшла до тієї ж базової позиції, яку від початку займала Угорщина, хоча політичний шлях до неї був іншим.

Чехія та Словаччина посідали проміжну позицію. Обидві держави виступали проти обов'язкових квот, однак їхня практична поведінка була менш конфронтаційною, ніж політика Угорщини, а згодом і Польщі. Чехія проголосувала проти Рішення 2015/1601, але на початковому етапі не заперечувала будь-яку можливість участі у прийомі біженців. Звіт Hungarian Europe Society фіксує значну різницю між формальними зобов'язаннями та їх виконанням: станом на вересень 2016 р. Чехія запропонувала 50 місць і фактично прийняла 12 осіб [27, p. 20]. Суд ЄС у рішенні 2020 р. також зафіксував, що Чехія повідомляла про готовність прийняти 50 осіб у лютому та травні 2016 р., а фактично з Греції було переміщено 12 осіб [16, p. 1].

Чеська позиція водночас демонструвала різницю між відмовою від обов'язкового розподілу та повним запереченням прийому будь-яких осіб. У рамках схеми переселення з третіх країн Чехія заявила про 400 місць, і станом на 15 березня 2016 р. було переселено 52 особи з Лівану та Йорданії [22]. Тобто Прага могла підтримувати контрольований прийом у заздалегідь визначеному форматі, але заперечувала автоматичний перерозподіл усередині ЄС. Ця відмінність суттєва для розуміння вишеградської концепції: ключовим предметом конфлікту була не тільки кількість осіб, а й питання про те, хто має ухвалювати остаточне рішення щодо їх прийому.

Словаччина разом з Угорщиною звернулася до Суду ЄС з вимогою скасувати Рішення 2015/1601 [15, p. 1]. Водночас словацька політика також не дорівнювала повній відмові від гуманітарної участі. EASO фіксує, що у 2016 р. в спеціальному транзитному центрі в Гуменне було розміщено 156 осіб, у тому числі 75 неповнолітніх, із Сомалі, Еритреї, Судану та Лівії для подальшого переселення до інших держав [2, p. 79]. Словаччина також прийняла невелику кількість осіб у межах релокаційного механізму. У збірнику «Small States and the European Migrant Crisis» словацький курс характеризується як спроба поєднати принципове заперечення обов'язкового розподілу з прагматичним прагненням не вступати у повний конфлікт із партнерами по ЄС [24, p. 79–80].

Отже, спільність В4 виявлялася насамперед у неприйнятті примусової релокації, а не в однаковому політичному стилі чи однаковому рівні участі в інших формах допомоги. Угорщина послідовно проводила найжорсткіший курс і зробила міграцію елементом ширшого конфлікту з інституціями ЄС. Польща перейшла до близької позиції після зміни влади. Чехія намагалася поєднувати політичне неприйняття квот із мінімальною практичною участю, а Словаччина одночасно юридично оскаржувала механізм та шукала можливості продемонструвати альтернативні форми солідарності. Тому В4 доцільніше розглядати не як монолітний антиміграційний блок, а як коаліцію держав, спільним знаменником якої був захист права національної влади контролювати прийом осіб на власну територію [4, p. 99–103; 20, p. 2–3, 8–10; 27, p. 17–21].

Практичне функціонування релокаційного механізму було значно повільнішим, ніж передбачалося. За даними EASO, до кінця 2016 р. з Греції було релоковано 7 280 осіб, а з Італії – 2 654. Станом на 16 травня 2017 р. загальна кількість зросла до 18 418 осіб [2, p. 81]. Таким чином, навіть поза межами Вишеградської групи виконання програми суттєво відставало від запланованих масштабів. Причини включали нерівномірність виконання зобов'язань державами, обмежену кількість запропонованих місць, надмірно вузькі критерії щодо кандидатів, тривалі строки відповіді на запити про релокацію, складнощі додаткових перевірок безпеки та проблеми реєстрації [2, p. 81–82]. Європейська Комісія неодноразово закликала держави збільшити темп виконання зобов'язань. Тому слабкі результати схеми не можна пояснювати виключно позицією В4, хоча Угорщина і Польща займали особливо послідовну позицію невиконання, а Чехія та Словаччина брали участь у механізмі в мінімальних масштабах.

Першим довгостроковим наслідком вишеградського опору став юридичний конфлікт між державами В4 та інституціями ЄС. Словаччина й Угорщина намагалися поставити під сумнів не лише доцільність, а й правомірність процедури ухвалення Рішення 2015/1601. Вони заперечували використану правову основу, процедуру прийняття та пропорційність механізму [15, p. 1–2]. Польща виступила у справі на підтримку Словаччини та Угорщини, тоді як низка

західноєвропейських держав і Європейська Комісія підтримали Раду ЄС [15, p. 1]. 6 вересня 2017 р. Суд ЄС відхилив позови Словаччини та Угорщини. Суд підтвердив, що ст. 78(3) ДФЄС дозволяла інституціям ЄС ухвалювати тимчасові заходи для швидкої відповіді на надзвичайну ситуацію, спричинену раптовим припливом громадян третіх країн. Рішення 2015/1601 не було визнано законодавчим актом у формальному розумінні, тому аргументи щодо порушення звичайної законодавчої процедури були відхилені. Так само Суд не погодився з твердженням про явну непридатність механізму та зазначив, що його правомірність не може оцінюватися виключно за пізнішими показниками практичного виконання [15, p. 1–3].

Правова поразка 2017 р. не змінила політичного курсу В4. Навпаки, конфлікт перейшов від питання законності самого механізму до питання виконання зобов'язань. 2 квітня 2020 р. Суд ЄС у справах проти Польщі, Угорщини та Чехії встановив, що ці держави не виконали своїх зобов'язань щодо визначення кількості осіб, яких вони були готові прийняти, і щодо подальшої релокації [16, p. 1–2]. Польща і Угорщина намагалися обґрунтовувати свою позицію відповідальністю держав за підтримання громадського порядку та внутрішньої безпеки. Суд визнав, що безпекові ризики можуть враховуватися, однак вони мають оцінюватися індивідуально щодо конкретної особи. Загального посилання на національну безпеку недостатньо для одностороннього припинення виконання зобов'язань [16, p. 2]. Чехії також не дозволили обґрунтувати невиконання власною оцінкою неефективності механізму. Ці рішення продемонстрували межі сувереністської аргументації В4 у правовій системі ЄС, але не усунули політичної суперечності щодо змісту солідарності.

Другим наслідком стала поява мови «альтернативного внеску». У Братиславській заяві 16 вересня 2016 р. країни В4 запропонували принцип «гнучкої солідарності», відповідно до якого кожна держава мала самостійно визначати форму участі з урахуванням власного досвіду, можливостей і пріоритетів, а розподільчий механізм мав залишатися добровільним [12]. Якщо у 2015 р. головною вимогою було не допустити обов'язкових квот, то у 2016 р. В4 уже намагалася сформулювати позитивну альтернативу: фінансова допомога, персонал, технічні ресурси, участь у захисті зовнішнього кордону, підтримка третіх країн та повернення могли розглядатися як рівноправні форми солідарності. Особливу роль у розвитку цієї концепції відіграла Словаччина під час свого головування в Раді ЄС у другій половині 2016 р. Саме словацька сторона просувала ідею, що держави, які не бажають приймати шукачів притулку, можуть здійснювати свій внесок іншими способами, зокрема фінансуванням або наданням персоналу [24, p. 79–80].

Б. Надь показує, що ця риторика відповідала ширшому зсуву європейської дискусії: від внутрішнього перерозподілу осіб до співпраці з третіми країнами, контролю транзитних маршрутів, повернень і зовнішнього стримування [20, p. 15–16]. Однак тут важливо уникати прямого причинного зв'язку, за яким саме Вишеградська група змусила ЄС перейти до зовнішнього виміру міграційної політики. Елементи такого підходу були присутні вже в «Європейській програмі з питань міграції» у травні 2015 р., яка передбачала роботу з причинами міграції, співпрацю з країнами походження і транзиту та посилення зовнішньої політики ЄС у міграційній сфері [1, p. 7–10]. Коректніше говорити про те, що В4 послідовно підтримувала та політично посилювала саме цей напрям, протиставляючи його обов'язковому внутрішньому розподілу.

Одним із символів зовнішнього повороту стала Заява ЄС–Туреччина від 18 березня 2016 р. Вона передбачала повернення до Туреччини нових нерегулярних мігрантів, які прибували на грецькі острови та не мали підстав залишатися в ЄС, із дотриманням процедур розгляду заяв про притулок і принципу невислання. Для кожного сирійця, поверненого з грецьких островів до Туреччини, інший сирієць мав бути переселений із Туреччини до ЄС. Окремо передбачалося фінансування допомоги біженцям у Туреччині через початкові 3 млрд євро з можливістю мобілізації додаткових 3 млрд євро до кінця 2018 р. [10]. Така конструкція суттєво відрізнялася від релокації 2015 р.: головний акцент переносився з перерозподілу вже присутніх в ЄС шукачів притулку на контроль самого маршруту та співпрацю із зовнішнім партнером.

Схожа логіка простежувалася у розвитку співпраці з державами Західних Балкан. План від 25 жовтня 2015 р. поєднував гуманітарні заходи з контролем руху, реєстрацією, поверненням

і реадмісією [18]. У 2016 р. EASO та Frontex брали участь у регіональних програмах із підтримки міграційного та прикордонного управління на Західних Балканах і в Туреччині [2, p. 76–77]. Для В4 така модель була політично прийнятнішою, оскільки дозволяла демонструвати участь у спільній європейській відповіді без погодження з принципом обов'язкової внутрішньої релокації. Саме в цьому полягала сутність формули, яку можна визначити як «внесок без прийому».

Ця модель мала і внутрішньоєвропейський вимір. М. Кось та А. Севіль показують, що посилення вишеградської координації після 2015 р. було пов'язане не лише з міграцією як питанням ідентичності. Для В4 суттєве значення мало збереження Шенгенського простору, свободи пересування працівників та функціонування внутрішнього ринку [17, p. 95–103]. Восени 2015 р., коли низка держав тимчасово відновила контроль на внутрішніх кордонах і виникли дискусії щодо можливого «міні-Шенгену», країни В4 виступили проти сценарію, який міг залишити їх за межами простору вільного пересування [27, p. 18–19]. Отже, вимога сильного зовнішнього кордону мала подвійне значення: вона мала стримувати нерегулярну міграцію і водночас дозволяти зберігати відкритість внутрішніх кордонів ЄС. Саме тому вишеградську політику не можна зводити до простого євроскептицизму. В4 виступала проти конкретного механізму поглиблення наднаціональної компетенції, але водночас прагнула захистити інші результати європейської інтеграції.

Третім важливим етапом еволюції вишеградського підходу стала подальша сек'юритизація міграції, особливо помітна під час польсько-білоруської прикордонної кризи 2021 р. На відміну від ситуації 2015 р., йшлося вже не тільки про великий стихійний потік, спричинений війнами, нестабільністю та діяльністю контрабандних мереж. У брифінгу Європейської парламентської дослідницької служби (EPRS) події 2021 р. розглядаються як приклад державної інструменталізації міграції. У документі зазначено, що білоруська влада сприяла прибуттю громадян Іраку, Афганістану, Сирії та інших країн до Білорусі, після чого їх спрямовували до кордонів Польщі, Литви та Латвії [19, p. 1–3]. До кінця жовтня 2021 р. було зареєстровано близько 23 тис. спроб нерегулярного перетину польського кордону [19, p. 2–3]. Аналітика PISM і OSW також підкреслювала організований характер тиску та участь білоруських служб у спрямуванні мігрантів до кордонів ЄС [9; 29]. У цьому контексті польська влада дедалі виразніше трактувала проблему не як звичайну міграційну кризу, а як безпекову операцію, спрямовану на перевірку можливостей польської держави та Європейського Союзу.

Парламентська асамблея Ради Європи у Резолюції 2404 від 30 вересня 2021 р. засудила інструменталізацію мігрантів, біженців та шукачів притулку білоруською владою і пов'язала її з відповіддю Мінська на санкції ЄС [11, p. 1]. Водночас документ підкреслював, що безпекове походження кризи не скасовує правових та гуманітарних зобов'язань держав. Польща, Литва та Латвія мали забезпечувати доступ до процедури притулку, дотримуватися принципу non-refoulement і гарантувати необхідну допомогу особам у вразливому становищі [11, p. 1–2]. Таким чином, криза 2021 р. ще виразніше продемонструвала складність поєднання двох логік: захисту кордону від політичної інструменталізації міграції та забезпечення прав конкретних людей, які опинилися на цьому кордоні.

Правничий збірник «Beyond the Law» показує інший бік польської реакції. В умовах кризи було запроваджено надзвичайні заходи та змінено правила поводження з особами, які нерегулярно перетинали кордон. У серпні 2021 р. було внесено зміни до підзаконного регулювання, а 25 жовтня набули чинності законодавчі зміни, які дозволяли видавати особам, затриманим одразу після незаконного перетину кордону, розпорядження залишити територію Польщі [5, p. 10–13]. Автори збірника критикують практику push-back та вказують на суперечності щодо доступу до міжнародного захисту, процедури повернення і відповідності таких заходів європейському та міжнародному праву [5, p. 5–20]. Отже, безпекова реакція Польщі мала не лише політичний, але й значний правовий вимір.

Події на польсько-білоруському кордоні мали наслідки й для дискусії на рівні ЄС. У грудні 2021 р. Європейська Комісія запропонувала тимчасово адаптувати окремі правила у сфері притулку для Польщі, Литви та Латвії, а згодом представила пропозиції щодо створення ширшого

механізму реагування на інструменталізацію міграції [19, p. 2–5]. У запропонованому підході інструменталізація пов'язувалася з діями третьої держави, яка свідомо сприяє переміщенню людей до зовнішніх кордонів ЄС з метою дестабілізації Союзу або окремої держави-члена. Передбачалося поєднання посиленого прикордонного нагляду, спеціальних процедур у сфері притулку і повернення, співпраці з третіми країнами та заходів солідарності з державою, яка опинилася під тиском [19, p. 3–6]. Це свідчить, що до 2021 р. безпекове трактування окремих типів міграційного тиску стало частиною вже не тільки політичної риторики В4, а й ширшої європейської дискусії.

Водночас ця еволюція не означала повного прийняття ЄС вишеградської моделі. Рішення Суду ЄС 2017 та 2020 рр. чітко підтвердили обов'язковість релокаційних рішень і відхилили можливість односторонньої відмови від їх виконання [15; 16]. Інституції ЄС також продовжували наголошувати на необхідності розподілу відповідальності між державами. Проте характер дискусії поступово змінювався: поряд із питанням розміщення шукачів притулку дедалі більшого значення набували зовнішній кордон, повернення, робота з державами походження і транзиту, боротьба з контрабандою та реагування на інструменталізацію міграційних потоків [1; 10; 18; 19; 20].

Таким чином, у 2015–2021 рр. вишеградський підхід пройшов кілька послідовних етапів. На першому етапі домінувало заперечення обов'язкових квот і прагнення зберегти національну компетенцію щодо прийому шукачів притулку. На другому відбулося оформлення спільної позиції В4 та перенесення акценту на зовнішні кордони, Західні Балкани, повернення і співпрацю з третіми країнами. На третьому сформувалася концепція «гнучкої» або «альтернативної» солідарності, що дозволяла державі робити фінансовий, технічний, поліцейський чи прикордонний внесок без обов'язкового прийому осіб на власній території. Нарешті, криза 2021 р. додала до цієї моделі виразний аспект протидії інструменталізації міграції як засобу політичного та безпекового тиску.

Тому формулу «внеску без прийому» можна розглядати як узагальнення вишеградського бачення міграційної солідарності. Її сутність полягала не у повній відмові від участі у спільній європейській міграційній політиці, а у вимозі змінити саму форму цієї участі. В4 погоджувалася підтримувати охорону зовнішніх кордонів, діяльність європейських агентств, держави транзиту, повернення та зовнішні програми допомоги, однак відкидала автоматичне перетворення солідарності на обов'язок розміщувати визначену наднаціональним рішенням кількість шукачів притулку [12; 17, p. 95–103; 20, p. 15–16; 27, p. 17–21].

У цьому сенсі вплив В4 на подальшу міграційну дискусію в ЄС був передусім політичним. Країнам групи не вдалося юридично скасувати релокаційний механізм і вони не змогли довести право на його одностороннє невиконання. Однак їм вдалося зробити питання обов'язковості релокації предметом стійкого політичного конфлікту та запропонувати альтернативну мову солідарності. Паралельне посилення зовнішнього виміру політики ЄС, розвиток співпраці з Туреччиною і Західними Балканами, зростання ролі контролю зовнішніх кордонів та подальша увага до інструменталізації міграції зробили частину аргументів В4 сумісними із загальною еволюцією європейського підходу. Тому коректніше говорити не про перемогу вишеградської моделі над початковою політикою ЄС, а про поступове зближення окремих пріоритетів при збереженні фундаментальної суперечки щодо обов'язкового розподілу відповідальності.

Висновки. Якщо аналізувати міграційну кризу 2015 р. не лише як гуманітарний виклик, а як політичну подію, то стає очевидним, що вона загострила одну з ключових суперечностей у розвитку Європейського Союзу – між наднаціональним механізмом ухвалення рішень і прагненням держав-членів зберегти контроль над власною міграційною політикою. Саме в цьому контексті сформувався опір країн Вишеградської групи обов'язковій релокації шукачів притулку.

Позиція В4 не зводилася лише до відмови приймати мігрантів. Вона ґрунтувалася на ширшому баченні кризи, у якому примусовий розподіл осіб, які потребують міжнародного захисту, сприймався як втручання у сферу державного суверенітету. Для Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини важливими були безпекове трактування міграції, захист зовнішніх кордонів ЄС, політика повернення та співпраця з країнами походження і транзиту. Водночас Вишеградська група не була

повністю однорідною. Угорщина займала найжорсткішу позицію та найбільш послідовно поєднувала міграційне питання із суверенністською і безпековою риторикою. Польща радикалізувала свій курс після зміни влади у 2015 р., тоді як Чехія і Словаччина діяли стриманіше та допускали обмежені форми гуманітарної участі, хоча також не підтримували обов'язкову релокацію.

Юридичний конфлікт навколо релокаційних рішень продемонстрував межі цієї політики. Суд ЄС підтвердив правомірність тимчасового механізму, а згодом визнав невиконання Польщею, Угорщиною та Чехією своїх зобов'язань. Таким чином, В4 не змогла змінити юридичну природу ухвалених рішень шляхом їх оскарження або невиконання. Однак політичне значення опору було ширшим за результат конкретних судових справ, оскільки дискусія поступово перемістилася від питання, чи повинна існувати солідарність, до питання, в якій саме формі вона має реалізовуватися.

У подальшому заперечення квотованого розподілу трансформувалося у ширшу модель альтернативної участі, тобто формулу «внеску без прийому». Держава погоджується підтримувати спільні дії у сфері охорони кордонів, фінансування, повернення, стримування міграційних потоків і зовнішньої співпраці, але не бере на себе автоматичного зобов'язання розміщувати шукачів притулку на власній території. У Братиславській заяві 2016 р. ця логіка отримала форму «гнучкої солідарності» і стала спробою перетворити вишеградський спротив із суто негативної позиції на альтернативну модель розподілу відповідальності.

Польсько-білоруська криза 2021 р. посилила безпекову складову цього підходу. Міграція почала розглядатися не лише як неконтрольований рух населення, а й як потенційний інструмент політичного тиску з боку третьої держави. Разом із тим події на кордоні показали, що сек'юритизація не усуває гуманітарного та правового виміру міграційної політики, оскільки навіть у ситуації інструменталізації держави залишаються пов'язаними зобов'язаннями щодо доступу до міжнародного захисту та дотримання принципу невислання.

Отже, опір країн Вишеградської групи варто розглядати не лише як реакцію на кризу 2015 р., а як один із чинників переосмислення змісту європейської солідарності. В4 не скасувала правових зобов'язань у межах ЄС і не була єдиною причиною зміни європейської міграційної політики. Проте її послідовна протидія обов'язковій релокації сприяла політизації цього питання та посиленню дискусії про альтернативні форми участі держав. Упродовж 2015–2021 рр. акцент у політиці ЄС дедалі більше доповнювався зовнішнім контролем, охороною кордонів, поверненням, співпрацею з третіми країнами та реагуванням на інструменталізацію міграційних потоків. У цьому процесі частина пріоритетів Вишеградської групи поступово стала складовою ширшої європейської міграційної дискусії.

Інформація про використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A European Agenda on Migration : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions / European Commission. Brussels, 13.05.2015. COM(2015) 240 final. 22 p.

2. Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2016 / European Asylum Support Office. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. 164 p.

3. Asylum applicants by type, citizenship, age and sex – annual aggregated data (migr_asyappctza) : dataset / Eurostat. DOI: https://doi.org/10.2908/MIGR_ASYAPPCTZA.

4. Bauerová H. Migration Policy of the V4 in the Context of Migration Crisis. Politics in Central Europe. 2018. Vol. 14. № 2. P. 99–116. DOI: https://doi.org/10.2478/pce-2018-0011.

5. Beyond the Law: Legal Assessment of the Polish State's Activities in Response to the Humanitarian Crisis on the Polish-Belarusian Border / ed. by W. Klaus. Warsaw : Publishing House of ILS PAS, 2022. 47 p.

6. Cichocki P., Jabkowski P. Immigration Attitudes in the Wake of the 2015 Migration Crisis in the Visegrád Group Countries: Comparative Insights of ESS7 and ESS8. Intersections. East European Journal of Society and Politics. 2019. Vol. 5. № 1. P. 27–47. DOI: https://doi.org/10.17356/ieejsp.v5i1.480

7. Council Decision (EU) 2015/1523 of 14 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and of Greece. Official Journal of the European Union. 2015. L 239. P. 146–156.

8. Council Decision (EU) 2015/1601 of 22 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece. Official Journal of the European Union. 2015. L 248. P. 80–94.

9. Dyner A. M. Zaostrzenie sytuacji na granicy z Białorusią [Електронний ресурс]. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. 09.11.2021. URL: https://pism.pl/publikacje/zaostrzenie-sytuacji-na-granicy-z-bialorusia (дата звернення: 27.01.2026).

10. EU-Turkey Statement, 18 March 2016. Council of the EU. 18.03.2016. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/ (дата звернення: 28.10.2025).

11. Instrumentalised Migration Pressure on the Borders of Latvia, Lithuania and Poland with Belarus : Resolution 2404 (2021) / Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Strasbourg, 2021. 3 p.

12. Joint Statement of the Heads of Governments of the V4 Countries, Bratislava, 16 September 2016. Government of the Czech Republic. 16.09.2016. URL: https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/aktualne/joint-statement-of-the-heads-of-governments-of-the-v4-countries--bratislava--16-september-2016-148913/ (дата звернення: 31.10.2025).

13. Joint Statement of the V4, Brussels, 23 September 2015. 23.09.2015. URL: https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/news_and_media/joint_statement_of_the_visegrad_group.html (дата звернення: 24.09.2025).

14. Joint Statement of the V4, Prague, 4 September 2015. Visegrad Group. –04.09.2015. URL: https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2015/joint-statement-of-the-150904 (дата звернення: 24.09.2025).

15. Judgment in Joined Cases C-643/15 and C-647/15 Slovakia and Hungary v Council : Press Release № 91/17 / Court of Justice of the European Union. Luxembourg, 06.09.2017. 3 p.

16. Judgment in Joined Cases C-715/17, C-718/17 and C-719/17 Commission v Poland, Hungary and Czech Republic : Press Release № 40/20 / Court of Justice of the European Union. Luxembourg, 02.04.2020. 3 p.

17. Koß M., Séville A. Politicized Transnationalism: The Visegrád Countries in the Refugee Crisis. Politics and Governance. 2020. Vol. 8. № 1. P. 95–106. DOI: https://doi.org/10.17645/pag.v8i1.2419

18. Meeting on the Western Balkans Migration Route: Leaders Agree on 17-point Plan of Action. European Commission. Brussels, 25.10.2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_5904 (дата звернення: 29.09.2025).

19. Mentzelopoulou M. M. Instrumentalisation in the Field of Migration and Asylum : Briefing / M. M. Mentzelopoulou ; European Parliamentary Research Service. Brussels, 2022. 9 p.

20. Nagy B. Sharing the Responsibility or Shifting the Focus? The Responses of the EU and the Visegrad Countries to the Post-2015 Arrival of Migrants and Refugees. FEPS Working Paper. 2017. № 17. 20 p.

21. Over One Million Sea Arrivals Reach Europe in 2015. UNHCR. 30.12.2015. URL: https://www.unhcr.org/news/stories/over-one-million-sea-arrivals-reach-europe-2015 (дата звернення: 22.09.2025).

22. Relocation and Resettlement: State of Play. First Report on Relocation and Resettlement : Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. European Commission. Brussels, 16.03.2016. COM(2016) 165 final. 21 p.

23. Risk Analysis for 2016 / Frontex. Warsaw : Frontex, 2016. 72 p.

24. Small States and the European Migrant Crisis: Politics and Governance / ed. by T. Joensen, I. Taylor. Cham : Palgrave Macmillan, 2021. 293 p.

25. Squire V. Europe's Migration Crisis: Border Deaths and Human Dignity / V. Squire. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 244 p.

26. The Migrant Crisis: European Perspectives and National Discourses / ed. by M. Barlai, B. Fähnrich, C. Griessler, M. Rhomberg. Zürich : LIT Verlag, 2017. 386 p.

27. The Refugee Crisis and the Reactions of the Visegrad Countries : Final Report / I. Hegedűs et al. – Budapest : Hungarian Europe Society, 2016. 70 p.

28. V4 Declaration on the Migration Crisis, 12 November 2015. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. 12.11.2015. URL: https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/news_and_media/v4_declaration_on_the_migration_crisis.html (дата звернення: 26.09.2025).

29. Żochowski P. Białoruś: eskalacja kryzysu migracyjnego. Ośrodek Studiów Wschodnich. 27.10.2021. URL: https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-10-27/bialorus-eskalacja-kryzysu-migracyjnego (дата звернення: 28.01.2026).

REFERENCES

1. European Commission. (2015a, May 13). A European agenda on migration: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM(2015) 240 final.
2. European Asylum Support Office. (2017). Annual report on the situation of asylum in the European Union 2016. Publications Office of the European Union.
3. Barlai, M., Fähnrich, B., Griessler, C., & Rhomberg, M. (Eds.). (2017). The migrant crisis: European perspectives and national discourses. LIT Verlag.
4. Bauerová, H. (2018). Migration policy of the V4 in the context of migration crisis. Politics in Central Europe, 14(2), 99–116. https://doi.org/10.2478/pce-2018-0011
5. Klaus, W. (Ed.). (2022). Beyond the law: Legal assessment of the Polish State's activities in response to the humanitarian crisis on the Polish-Belarusian border. Publishing House of ILS PAS.
6. Cichocki, P., & Jabkowski, P. (2019). Immigration attitudes in the wake of the 2015 migration crisis in the Visegrád Group countries: Comparative insights of ESS7 and ESS8. Intersections: East European Journal of Society and Politics, 5(1), 27–47. https://doi.org/10.17356/ieejsp.v5i1.480
7. Council of the European Union. (2015a). Council Decision (EU) 2015/1523 of 14 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and of Greece. Official Journal of the European Union, L 239, 146–156.
8. Council of the European Union. (2015b). Council Decision (EU) 2015/1601 of 22 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece. Official Journal of the European Union, L 248, 80–94.
9. Court of Justice of the European Union. (2017, September 6). Judgment in joined cases C-643/15 and C-647/15 Slovakia and Hungary v Council: Press release No. 91/17.
10. Court of Justice of the European Union. (2020, April 2). Judgment in joined cases C-715/17, C-718/17 and C-719/17 Commission v Poland, Hungary and Czech Republic: Press release No. 40/20.
11. Dyner, A. M. (2021, November 9). Zaostrzenie sytuacji na granicy z Białorusią [Online]. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Retrieved January 27, 2026, from https://pism.pl/publikacje/zaostrzenie-sytuacji-na-granicy-z-bialorusia
12. Council of the European Union. (2016, March 18). EU-Turkey statement, 18 March 2016: Press release No. 144/16[Online]. Retrieved October 28, 2025, from https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/
13. Eurostat. (n.d.). Asylum applicants by type, citizenship, age and sex – annual aggregated data (migr_asyappctza)[Data set]. https://doi.org/10.2908/MIGR_ASYAPPCTZA
14. Frontex. (2016). Risk analysis for 2016. Frontex.
15. Hegedűs, I., Kocsis, G., Nagy, K., Schweitzer, A., Stahl, Z., Strausz, E., Uszkiewicz, E., Végh, Z., Vidák, Z., Krempaska, A., Kvorning Lassen, C., & Weisenbacher, P. (2016). The refugee crisis and the reactions of the Visegrad countries: Final report. Hungarian Europe Society.
16. Joensen, T., & Taylor, I. (Eds.). (2021). Small states and the European migrant crisis: Politics and governance. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-66203-5
17. Government of the Czech Republic. (2016, September 16). Joint statement of the heads of governments of the V4 countries, Bratislava, 16 September 2016 [Online]. Retrieved October 31, 2025, from https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/aktualne/joint-statement-of-the-heads-of-governments-of-the-v4-countries--bratislava--16-september-2016-148913/
18. Joint statement of the V4, Brussels, 23 September 2015 [Online]. (2015, September 23). Retrieved September 24, 2025, from https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/news_and_media/joint_statement_of_the_visegrad_group.html
19. Visegrad Group. (2015a, September 4). Joint statement of the V4, Prague, 4 September 2015 [Online]. Retrieved September 24, 2025, from https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2015/joint-statement-of-the-150904
20. Koß, M., & Séville, A. (2020). Politicized transnationalism: The Visegrád countries in the refugee crisis. Politics and Governance, 8(1), 95–106. https://doi.org/10.17645/pag.v8i1.2419
21. European Commission. (2015b, October 25). Meeting on the Western Balkans migration route: Leaders agree on 17-point plan of action [Online]. Retrieved September 29, 2025, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_5904
22. Mentzelopoulou, M. M. (2022). Instrumentalisation in the field of migration and asylum: Briefing. European Parliamentary Research Service.
23. Nagy, B. (2017). Sharing the responsibility or shifting the focus? The responses of the EU and the Visegrad countries to the post-2015 arrival of migrants and refugees (FEPS Working Paper No. 17).
24. UNHCR. (2015, December 30). Over one million sea arrivals reach Europe in 2015 [Online]. Retrieved September 22, 2025, from https://www.unhcr.org/news/stories/over-one-million-sea-arrivals-reach-europe-2015

25. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2021). Instrumentalised migration pressure on the borders of Latvia, Lithuania and Poland with Belarus: Resolution 2404 (2021).
26. European Commission. (2016, March 16). Relocation and resettlement: State of play. First report on relocation and resettlement: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. COM(2016) 165 final.
27. Squire, V. (2020). Europe's migration crisis: Border deaths and human dignity. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108883696
28. Visegrad Group. (2015b, November 12). V4 declaration on the migration crisis: Joint statement of the Visegrad Group countries, La Valletta, 12 November 2015 [Online]. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Retrieved September 26, 2025, from https://mzv.gov.cz/representation_brussels/en/news_and_media/v4_declaration_on_the_migration_crisis.html
29. Żochowski, P. (2021, October 27). Białoruś: Eskalacja kryzysu migracyjnego [Online]. Ośrodek Studiów Wschodnich. Retrieved January 28, 2026, from https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-10-27/bialorus-eskalacja-kryzysu-migracyjnego

Mykulo Dmytro Mykhailovych
Postgraduate Student
The State Institution «Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine»
5, Leontovych str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0002-6571-3004

THE VISEGRAD GROUP'S MIGRATION POLICY AMID THE CRISES OF 2015–2021

Relevance*. The 2015 migration crisis became one of the key challenges for the European Union and exacerbated the tensions between supranational decision-making mechanisms and member states' desire to retain control over migration policy. These tensions were particularly evident in the position of the Visegrad Group countries regarding the mandatory relocation of asylum seekers. The relevance of this study stems from the need to trace how the initial resistance of Poland, Hungary, the Czech Republic, and Slovakia to EU decisions evolved into a broader approach to European solidarity and the management of migration flows.*

Purpose*. The aim of the study is to analyze the causes, forms, and consequences of the transformation of the Visegrad Group countries' migration policies in the context of the 2015 migration crisis and subsequent crises in 2015–2021, as well as to trace the transition from opposition to mandatory relocation to support for a model of external migration containment.*

Methods*. The methodology is based on the principles of historicism, objectivity, and systematic analysis. Analytical, problem-chronological, historical-comparative, historical-legal, and comparative-political methods were applied, which made it possible to trace the evolution of the V4 countries' positions, compare their approaches, and analyze the interrelationship between national decisions and pan-European migration policy mechanisms.*

Results*. It has been established that the Visegrad Group's resistance to the EU's migration policy was driven by a combination of security, political, and sovereignty-related factors. A common thread among the group's member states was their rejection of mandatory relocation as a form of supranational coercion; at the same time, their behavioral models differed in terms of their degree of radicalism, political style, and practical implementation. The scientific novelty lies in examining the Visegrad Group's position not merely as a situational reaction to the EU's relocation decision, but as an alternative vision of European solidarity. It is shown that the Visegrad approach gradually transformed into the "contribution without reception" formula, which entailed support for the protection of external borders, return policies, cooperation with third countries, and restrictions on the internal redistribution of migrants. This logic has partly influenced a shift in emphasis in EU migration policy toward external containment of migration flows.*

Key words: *migration crisis, European Union, Visegrad Group, refugee relocation, solidarity, sovereignty.*

Дата першого надходження статті до видання: 07.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.11.2026